

Het belastingplan 2004

en de gevolgen voor de pensioenverplichtingen in eigen beheer

Kees Beishuizen en Jack Borremans

Drs. C. Beishuizen en Drs. J.A.L. Borremans zijn partner van B&B Pensioenconsultants te Soest, gespecialiseerd in fiscale, juridische, actuariële en verzekerings-technische pensioenadvisering aan ondernemers. Hierbinnen ligt het specialisme van de schrijvers van dit artikel op de DGA-pensioenen in eigen beheer.

Met het Belastingplan 2004 heeft de wetgever een grote steen in de pensioenvijver gegooid. De voorgenomen afschaffing van de fiscale prepensioenfaciliteit en de introductie van een nieuwe pensioennorm hebben de pensioenwereld opgeschrikt. Vooralnog zijn de plannen uitgesteld tot het voorjaarsoverleg in 2004.

In de opwinding die deze plannen hebben opgewekt is een aantal maatregelen ondergesneeuwd. Eén van die maatregelen betreft de introductie in de Wet op de vennootschapsbelasting (Wet VpB) van maatregelen terzake van de waardering van de pensioenverplichting van de directeur-grotaandeelhouder (DGA) in eigen beheer. Met een licht zure ondertoon zijn deze maatregelen in de Memorie van Toelichting¹ (MvT) beschreven onder het hoofdstuk 'Reparatie waardering pensioenverplichtingen in eigen beheer'. In dit artikel wordt uitgebreid stilgestaan bij deze problematiek, de gevolgen van de maatregelen voor de pensioenverplichting van de DGA, gesignaleerde knelpunten en de conclusie dat de impact van deze maatregelen veel verder reikt dan de wetgever heeft vermoed.

1. De wijzigingen per 1 januari 2004?

De wetgever heeft beoogd de waardering van de fiscale pensioenverplichting van de DGA in eigen beheer beter te laten aansluiten bij wat bij professionele verzekeraars gebruikelijk is. De hiertoe genomen maatregelen zijn onder te verdelen in twee onderdelen:

1.1 Waardering van pensioenverplichtingen

Met ingang van 1 januari 2004 is in artikel 8 van de Wet VpB de bepaling opgenomen dat bij de waardering van pensioenverplichtingen de verplichting niet hoger mag worden gewaardeerd dan volgens een stelsel dat correspondeert met een methode die bij verzekeraars als uitgangspunt dient. Hiermee komt een einde aan de jarenlange discussie over de toepassing van de juiste waarderingvorm voor het pensioen in eigen beheer. Een discussie waarin de fiscus keer op keer aan het kortste eind trok, zie hiervoor het arrest van de Hoge Raad d.d. 9 augustus 2002², waarin on-

omstotelijk de premie-bij-indienstredingsmethode werd toegestaan. De redenering van de Hoge Raad was simpel. Volgens het destijds geldende artikel 9b Wet inkomstenbelasting diende een verplichting te worden gewaardeerd met inachtneming van actuariële uitgangspunten. Eerder op 7 maart 2002³ had de advocaat-generaal al geconcludeerd dat iedere waarderingvorm die gebaseerd is op actuariële uitgangspunten een meer zuivere weergave van de pensioenverplichting behelst dan de lineaire waarderingvorm.

Voorbeeld 1:

Een DGA (43 jaar) met een drie jaar jongere partner bouwt in eigen beheer een ouderdomspensioen op van € 36.000. Het partnerpensioen bedraagt 70% van dit bedrag. Het doelvermogen bedraagt € 617.000 (berekenningsgrondslagen GBM-GBV 1995-2000 met vijf jaar leeftijdsterugstelling voor de man en zes jaar voor de vrouw, rekenrente 4%). De DGA is 14 jaar geleden in dienst getreden bij de BV.

Pensioenverplichting volgens:

Premie-bij-indienstredingsmethode	€ 183.000
Koopsommethode	€ 135.000

Wat de fiscus niet lukte, heeft de wetgever nu gecorrigeerd in de Wet VpB, namelijk een verplichte toepassing van wat door professionele verzekeraars al jaren wordt gehanteerd. Dit zijn twee waarderingvormen, te weten de zuivere koopsommethode en de premiekoopsommethode. Financieringsvormen die in collectieve pensioenverzekeringen al jarenlang gebruikelijk zijn.

Onderscheid koopsom en premiekoopsommethode**Koopsommethode:**

Bij de koopsommethode is de pensioenverplichting gelijk aan de actuariële contante waarde van de op balansdatum opgebouwde pensioenrechten.

Premiekoopsommethode:

Bij de premiekoopsommethode wordt de pensioenverplichting behorende bij de comingservice berekend volgens de premiemethode. De pensioenverplichting behorende bij backservice ten gevolge van een salarisverhoging wordt berekend volgens de koopsommethode. Zonder salarisstijgingen is er geen verschil in de pensioenreserve berekend volgens de premiemethode en premiekoopsommethode.

Voorbeeld 2:

Zie voorbeeld 1. Na een salarisverhoging bedraagt het te bereiken pensioen € 48.000. Het bijbehorende doelvermogen bedraagt € 832.000.

Pensioenverplichting 31 december 2003 na de salarisstijging volgens:

Premie-bij-indiensttredingsmethode	€ 244.000
Premiekoopsommethode	€ 232.000
Koopsommethode	€ 181.000

Ten opzichte van de premie-bij-indiensttredingsmethode is de premiekoopsommethode gemiddeld zo'n 10% lager en is de koopsommethode gemiddeld zo'n 30% lager.

Hiermee is het doek definitief gevallen voor de premie-bij-indiensttredingsmethode. Verderop worden de gevolgen van deze verplichte overstap besproken.

1.2 Leeftijdsterugstellingen

Een intrigerende maatregel is de invoering van het gebod dat bij gebruik van een recente overlevingstafel leeftijdsterugstellingen niet toegestaan zijn. Leeftijdsterugstellingen bij een 'oude overlevingstafel' zijn alleen maar correctiemogelijkheden om zo te komen tot het niveau van de recente overlevingstafel.

Voorbeeld 3:

Zie voorbeeld 2. Zonder leeftijdsterugstellingen bedraagt het doelvermogen behorend bij het pensioen van € 48.000 een bedrag van € 742.000.

Pensioenverplichting na de salarisstijging volgens:

Premie-bij-indiensttredingsmethode	€ 214.000
Premiekoopsommethode	€ 203.000
Koopsommethode	€ 158.000

Het effect van een verbod op leeftijdsterugstellingen bij een pensioen in de opbouwfase is een circa 10% lager doelvermogen en daardoor ook een circa 10% lagere pensioenverplichting.

2. Wat zijn leeftijdsterugstellingen en waarom hanteren verzekeraars deze?

Het toepassen van leeftijdsterugstellingen van bijvoorbeeld vijf jaar voor een mannelijke verzekerde en zes jaar voor een vrouwelijke op een overle-

vingstafel houdt in dat voor de berekening van de pensioenverplichting zowel voor als na de pensioendatum de levenskansen van een vijf jaar jongere man en van een zes jaar jongere vrouw als uitgangspunt worden genomen.

Verzekeraars hanteren leeftijdsterugstellingen om hun tarieven te corrigeren voor een aantal elementen. Als eerste is er de tendens naar een steeds hogere levensverwachting. Overlevingstafel GBM-GBV 1995-2000 is gebaseerd op het sterfteverloop in de periode 1995-2000. Het sterfteverloop binnen de huidige groep van 60-jarigen zal pas terug te vinden zijn in de overlevingstafel GBM-GBV 2020-2025 en zelfs nog veel verder. De maximale actuariële levensverwachting is immers 108. Gelet op de tendens van de hogere levensverwachting is een correctie op zijn plaats.

Een tweede reden moet worden gezocht in de omstandigheid dat een verzekeraar te maken heeft met antiselectie of autoselectie. Immers, de ernstig zieke zal zijn lijf niet voor een levenslange uitkering aanbieden bij een verzekeraar. Terwijl ook deze zieke is opgenomen in de overlevingstafel. Deze statistiek omvat immers de gehele bevolking, dus ook de zieken.

Een ander element van autoselectie is de welstandsklasse. Over het algemeen zijn alleen de modale of meer dan modale verdiemers in staat geweest een lijfrente- en of pensioenkapitaal bij elkaar te sparen. Het blijkt dat mensen uit een hogere welstandsklasse er een gezondere levensstijl op nahouden en daardoor gemiddeld langer leven. De overlevingstafel maakt geen onderscheid in welstandsklassen en bevat de gehele Nederlandse populatie. Gesteld kan worden dat de DGA over het algemeen in een hogere welstandsklasse vertoef.

3. Verbod op leeftijdsterugstellingen en de visie van de wetgever?

In de visie van de wetgever speelt het beginsel van de autoselectie niet voor de DGA. Gedurende het wetgevingsoverleg⁴ is opgemerkt dat er zelfs sprake is van een omgekeerde autoselectie. Indien de gezondheidssituatie slechter is dan gemiddeld, zal men juist de eigen-beheerssituatie opzoeken, omdat in die situatie de sterftewinst niet toevalt aan een professionele verzekeraar maar aan de nabestaanden. Dit argument verliest sterk aan kracht in de wetenschap dat het bij het aankopen van een pensioenuitkering bij een verzekeraar gebruikelijk is om een contraverzekering te bedingen. Bij een korter leven dan volgens de overlevingstafel mocht worden verwacht, komt de sterftewinst dan toch nog terecht bij de erfgenamen. Bovendien kan uiterlijk op pensioendatum (ook in eigen beheer) het ouderdompensioen van de minder gezonde DGA worden omgeruild voor een hoger nabestaandenpensioen voor zijn partner.

Zoals hiervoor gesteld is het toepassen van leeftijdsterugstellingen bij verzekeraars gebaseerd op meer elementen dan autoselectie als gevolg van verminderde gezondheid. Bovendien is dit element niet erg sterk. De tendens van hogere levensverwachting en autoselectie op basis van welstandsklasse is niet in de overweging meegenomen. Geconcludeerd kan worden dat de rechtvaardiging van de wetgever voor het verbod op leeftijdsterugstellingen niet deugt.

4. Het hanteren van leeftijdsterugstellingen in fiscalibus

Fiscaal is het hanteren van leeftijdsterugstellingen van vijf jaar voor de man en zes jaar voor de vrouw bij het vaststellen van de pensioenverplichting in eigen beheer toegestaan op basis van een arrest van de Hoge Raad van 13 maart 1996⁵. Eerder al op 14 september 1989⁶ had de Hoge Raad het toepassen van een leeftijdsterugstelling van twee jaar voor de man en

de vrouw in overeenstemming gevonden met goed koopmansgebruik. Aan deze praktijk is nu per 1 januari 2004 een abrupt einde gekomen.

5. Overgangsregime

De per 31 december 2003 gereserveerde pensioenverplichting mag worden bevroren. In artikel 31d van de Wet VpB wordt bepaald dat indien de pensioenverplichting per einde 2003 berekend volgens het oude stelsel hoger is dan de pensioenverplichting berekend volgens het nieuwe stelsel, de verplichting mag worden bevroren. Er mogen weer pensioenlasten genomen worden indien de reserve berekend volgens de vanaf 2004 geldende waarderingsgrondslagen die van 31 december 2003 overstijgt.

Voorbeeld 4:

Zie voorbeeld 3. In ons voorbeeld zal bij een gelijk blijvende pensioenopbouw van € 48.000, de pensioenverplichting berekend volgens de premiekoopsommethode zonder leeftijdsterugstelling per 31 december 2005 € 246.000 bedragen. Hiermee wordt de reserve berekend volgens de premie-bij-indienstredingsmethode met leeftijdsterugstellingen per 31 december 2003 van € 244.000 na twee jaar overtroffen.

Gelet op de complexe berekeningsmethode van de premiekoopsommethode, zeker bij een reeks van salarisstijgingen en dito pensioenverhogingen, zal de praktijk veel meer gebruik gaan maken van de koopsommethode. De pensioenverplichting berekend volgens de koopsommethode bedraagt per 31 december 2007 nog maar € 240.000. Pas ultimo 2008 overstijgt de pensioenverplichting het per 31 december 2003 gereserveerde bedrag.

6. Knelpunten en gevolgen van de nieuwe waarderingsgrondslagen

Voor de meeste pensioenen in de opbouwfase zijn de wettelijke bepalingen duidelijk. De bestaande pensioenverplichting wordt bevroren totdat de volgens de nieuwe methode berekende pensioenverplichting deze overstijgt. Gezien het effect van het ontbreken van de leeftijdsterugstelling (10%) en het niet langer toepassen van de premie-bij-indienstredingsmethode (circa 15%) zal dotatie gemiddeld drie jaar op zich laten wachten. Maar er is een aantal situaties te voorzien die de nodige vragen zullen oproepen. We laten ze hierna de revue passeren.

1. Pensioenverplichting per 31 december 2003 hoger dan doelvermogen.
2. Pensioen in de uitkeringsfase.
3. Gedeeltelijk extern verzekerd pensioen.
4. Elders verzekerd pensioenkapitaal omrekenen naar een uitkering.
5. De werknemersbijdrage maximaal 50% van de pensioenlast.

Op de eerste twee situaties wordt hieronder uitgebreid ingegaan.

6.1 Pensioenverplichting per 31 december 2003 hoger dan het doelvermogen

Lastiger wordt het echter wanneer de pensioendatum al dicht genaderd is. Met andere woorden indien het verschil tussen de per ultimo 2003 berekende reserve en het doelvermogen (berekend volgens oud stelsel) minder is dan 10%. Het doelvermogen berekend volgens het nieuwe stelsel is dan immers lager dan de pensioenverplichting per ultimo 2003.

Deze pensioenreserve mag echter bevroren blijven. Dit leidt echter tot verrassende uitkomsten.

Voorbeeld 5:

Zie voorbeeld 3. De pensioenverplichting, berekend volgens de premie-bij-indienstredingsmethode met leeftijdsterugstellingen van vijf jaar voor de man en zes jaar voor de vrouw, twee jaar voor de pensioendatum bedraagt € 743.000. Hoger dus dan het doelvermogen zonder leeftijdsterugstellingen van € 742.000.

Dit knelpunt geldt dus voor elke DGA die tussen nu en 2005 met pensioen gaat.

6.2 Pensioen in de uitkeringsfase

Een ander punt is de waardering van pensioenen in de uitkeringsfase. De pensioenverplichting neemt jaarlijks af. De pensioenreserve per eind 2003 mag echter worden bevroren, maar ook dit leidt tot verrassende uitkomsten.

Voorbeeld 6:

Uitgaande van een ons voorbeeld met een pensioenuitkering van € 48.000, bedraagt de pensioenverplichting berekend met de leeftijdsterugstellingen voor een 63-jarige DGA € 779.000 (ultimo 2003).

Voor een 64-jarige DGA bedraagt de verplichting ultimo 2004 berekend:

- zonder leeftijdsterugstellingen € 675.000
- met leeftijdsterugstellingen € 764.000

Mogelijk antwoord:

Pensioenverplichting met leeftijdsterugstellingen ultimo 2003	€ 779.000 (bevrozing?)
Pensioenverplichting met leeftijdsterugstelling ultimo 2004	€ 764.000
Pensioenverplichting zonder leeftijdsterugstelling ultimo 2004	€ 675.000
Verplichte vrijval door ontbreken leeftijdsterugstelling	€ 89.000 (= 11,5%)

Het verplicht vrijlaten van de pensioenverplichting voor een partnerpensioen in de uitkeringsfase leidt tot een nog grotere vrijval. De omvang van deze vrijval is in deze situatie evenmin duidelijk.

Voorbeeld 7:

De DGA is inmiddels overleden. Zijn weduwe (70 jaar) ontvangt een partnerpensioen groot € 33.600. De pensioenverplichting ultimo 2003 inclusief leeftijdsterugstellingen bedraagt € 441.000. Voor de weduwe bedraagt de verplichting ultimo 2004:

- zonder leeftijdsterugstellingen € 350.000
- met leeftijdsterugstellingen € 429.000

Mogelijk antwoord:

Pensioenverplichting met leeftijdsterugstellingen ultimo 2003	€ 441.000 (bevrozing?)
Pensioenverplichting met leeftijdsterugstelling ultimo 2004	€ 429.000
Pensioenverplichting zonder leeftijdsterugstelling ultimo 2004	€ 350.000
Verplichte vrijval door ontbreken leeftijdsterugstelling	€ 79.000 (= 18,5%)

Het blijven bevrozen van de pensioenverplichting tot het daadwerkelijke overlijdensmoment van een pensioengerechtigde is het logische gevolg van een letterlijke interpretatie van het nieuwe artikel 31d van de Wet VpB. Dit lijkt ons echter niet de bedoeling van de wetgever. Anderzijds is een verplichte vrijval van de pensioenverplichting van 10 tot 20% een bijzondere onredelijke overkill.

Het is duidelijk dat de wetgever de situatie van een pensioen in de uitkeringsfase niet voor ogen heeft gehad bij de ‘reparatie van de waardering van pensioenverplichtingen’. Aanleiding was immers het arrest inzake de

de bepaling van de werknemersbijdrage wordt uitgegaan van 50% van de premie, berekend volgens de premie-bij-indiensttredingsmethode?

7. Ook voor lijfrente verplichtingen in eigen beheer?

Artikel 3.29 Wet IB 2001 heeft betrekking op pensioen en soortgelijke verplichtingen terwijl in artikel 8 Wet VpB alleen nog maar wordt gesproken van de waardering van pensioenverplichtingen. Naar wij aannemen gebeurt dit bewust, aangezien nadrukkelijk de koppeling wordt gelegd naar lichaam als bedoeld in artikel 19a eerste lid onderdeel b van de Wet op de Loonbelasting (de mogelijkheid om pensioen in eigen be-

Het is duidelijk dat de wetgever bij de ‘reparatie van waardering van pensioen in eigen beheer’ alleen de pensioenverplichting in de opbouwfase voor ogen heeft gehad

accordering van de premie-bij-indiensttredingsmethode. Ook het argument van autoselectie speelt niet meer. Er kan immers geen keuze meer worden gemaakt.

Artikel 8 en artikel 31 d Wet VpB hebben echter ook betrekking op het pensioen in de uitkeringsfase. Voor de praktijk is het van belang dat de wetgever zo snel mogelijk met een verdere nuancering van deze artikelen komt. De bepaling dat artikel 8 VpB niet geldt voor een pensioen in de uitkeringsfase ligt dan het meest voor de hand.

De overige situaties worden hieronder kort beschreven.

6.3 Gedeeltelijk verzekerd pensioen

Niet ongebruikelijk is dat een gedeelte van het pensioen van een DGA is verzekerd bij een professionele verzekeraar. Indien dit een gegarandeerd kapitaal met pensioenclausule betreft wordt dit kapitaal veelal omgerekend naar een pensioenuitkering. Deze pensioenuitkering wordt daarom ingebouwd. Bij de omrekening van het kapitaal naar een pensioen wordt rekening gehouden met leeftijdsterugstellingen. Dit lijkt ook na 2003 nog mogelijk te zijn, immers dit pensioen wordt niet in eigen beheer opgebouwd.

6.4 Pensioenkapitaal omrekenen naar een pensioenuitkering

Binnen sommige BV’s wordt er pensioen opgebouwd volgens een beschikbaar premiesysteem. Het pensioenkapitaal wordt op pensioendatum omgerekend naar een pensioenuitkering. Dient er bij deze omrekening rekening te worden gehouden met de tarieven van een professionele verzekeraar met leeftijdsterugstellingen (‘at arm’s length-beginsel’) om vervolgens aan het einde van het boekjaar een enorme vrijval te krijgen of mag het kapitaal conform de waarderingsmaatstaven van het nieuwe stelsel worden omgerekend?

6.5 De werknemersbijdrage maximaal 50% van de pensioenlast

In artikel 10c van het uitvoeringsbesluit Loonbelasting is onder onderdeel b de bepaling opgenomen dat bij pensioen in eigen beheer de werknemersbijdrage niet meer mag bedragen dan wat door de werkgever wordt bijgedragen. De fiscale lasten kunnen voor de werkgever gedurende de bevroeringsperiode nihil zijn. De vraag doet zich dan voor of dit betekent dat ook de werknemersbijdrage gedurende deze periode nihil dient te zijn? Of kan de bestaande praktijk (in het kader van een werknemersbijdrage zonder schokeffecten) worden voortgezet, waarbij voor

heer op te bouwen). De mogelijkheid om bij staking van de éénmanszaak bij de overnemende BV een lijfrente te bedingen berust niet op deze bepaling. Met andere woorden: voor deze verplichtingen is het ook na 1 januari 2004 mogelijk om gebruik te maken van leeftijdsterugstellingen.

8. Conclusie en aanbeveling

Het is duidelijk dat de wetgever bij de ‘reparatie van waardering van pensioen in eigen beheer’ alleen de pensioenverplichting in de opbouwfase voor ogen heeft gehad. Belangrijkste aanleiding voor de reparatiewetgeving is immers het arrest van de Hoge Raad waarin ook de premie-bij-indiensttredingsmethode werd toegestaan. Een methode die alleen maar invloed heeft op de hoogte van het pensioen gedurende de opbouwfase. Getuige hiervan is ook de bevroeringsmogelijkheid.

Dat het verbod op leeftijdsterugstellingen ook verstrekkende gevolgen heeft voor de waardering van pensioen in de afbouwfase en de omrekening van verzekerde pensioenen, heeft de wetgever zich niet gerealiseerd. Het zou de wetgever sieren om zo spoedig mogelijk met een aanschrijving over de hiervoor gesignaleerde knelpunten te komen. Met de huidige bepalingen kan de praktijk niet uit de voeten.

Noten

- 1 Zie MvT, onderdeel 7.1.
- 2 BNB 2003/25c en 26c.
- 3 V-N 2002/22.14.
- 4 Vraag 21, wetgevingsoverleg eerste kamer wetsvoorstel 29210.
- 5 BNB 1996/217.
- 6 BNB 1989/4.